

Rapportage bouwhistorisch onderzoek Weert-Rosveltermolen (1984)

ALFONS BRUEKERS

Voorwoord

Deze publicatie is een uitgave van de Stichting Regionaal Archeologisch Bodemonderzoek te Nederweert (STRABO), die zich ten doel stelt oud(-er) archeologisch en bouwhistorisch onderzoeks- en vondstenmateriaal te documenteren en te ontsluiten voor wetenschappelijk onderzoek en algemeen publiek.

Overname van deze rapportage, gedeeltelijk of geheel, via welk medium dan ook, is zonder bronvermelding niet toegestaan.

Alfons Bruekers

STRABO | Stichting Regionaal Archeologisch BodemOnderzoek
Kreijel 4
6035 SG OSPEL

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
1. Inleiding en vraagstelling	4
2. Kartografische locatiebepaling	5
3. Historisch bronnenonderzoek	8
4. Archeologisch onderzoek	10
5. Bouwhistorische waarnemingen	11
6. Conclusies en aanbevelingen	12
Bijlage 1 Informatie uit molendatabase	14
Bijlage 2 Archeologische objecten: broekstenen	15

1. Inleiding en vraagstelling

Te Rosveld, pal op de voormalige gemeentegrens van Weert en Nederweert, maar nog juist op Nederweeter grondgebied, bevond zich vroeger een windmolen. Het was een van 'des heeren molens' die eigendom waren van de Heer van Weert en die met regelmatige tussenpozen (vaak zes jaar) verpacht werden aan lokale molenaars. Deze molen, meestal Rosveltermolen genaamd en later ook wel St. Petrusmolen, was een standaard- of standaardmolen waarvan de oorsprong in de 16^e eeuw lag. Zij werd in 1920 afgebroken waarna het terrein als akkerland in gebruik werd genomen. Na de gemeentelijke herindeling ligt de zone op grondgebied van de gemeente Weert.

In de jaren '70 van de vorige eeuw werd het molenterrein aangesneden bij de aanleg van de toenmalige autoweg, tegenwoordig Ringbaan-Noord genaamd. Archeologische of bouwkundige waarnemingen zijn toen niet verricht. Wel werden in 1984, bij de afbraak van de bij de molen horende molenaarswoning, resten gevonden die kunnen worden toegeschreven aan de voormalige windmolen. Na gemeentelijke grenscorrecties bij gelegenheid van de voltooiing van de autosnelweg A2 kwam het bewuste grondgebied bij de gemeente Weert. In later jaren werden plannen ontwikkeld voor de aanleg van een industrieterrein aan de noord- en zuidzijde van de Ringbaan-Noord. In dat kader werd het opportuun om te onderzoeken waar de exacte locatie van de standaardmolen was geweest. De nu voorliggende rapportage gaat daar dieper op in.

Doel- en vraagstelling

Deze rapportage stelt zich ten doel:

- Bepaling van de exacte topografische locatie van de voormalige molen.
- Verzorgen van een kort historisch overzicht van de geschiedenis van de molen.
- Rapporteren van enkele bouwhistorische waarnemingen uit 1984, de molen betreffende.
- Het doen van aanbevelingen voor de toekomst.

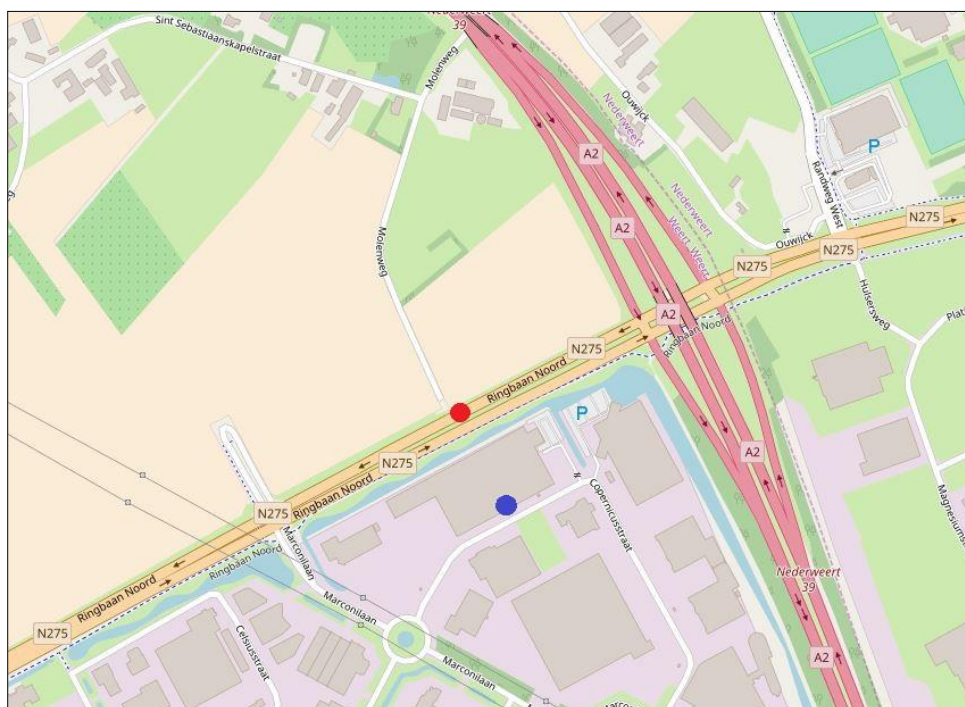

Fig. 1. Het beschreven onderzoeksgebied (omg. rode stip). Tek. www.afstandsmeten.nl.

2. Kartografische locatiebepaling

Als basis voor het georefereren is het oudste kadastrale minuutplan van 1840 genomen. Voor de nieuwe situatie is uitgegaan van de topografische kaart 1:25000 uit 1990. Dat jaartal is gekozen omdat de situatie daarin nog voldoende correleerbaar was met de oudste kaart, en de landschapsinrichting nog niet op de schop was gegaan voor de aanleg van het industriepark Kampershoek. Tegelijkertijd staat daar wel al de Randweg-Noord op aangeduid, die een constante factor in de overgang naar de moderne tijd (2018) vormt.

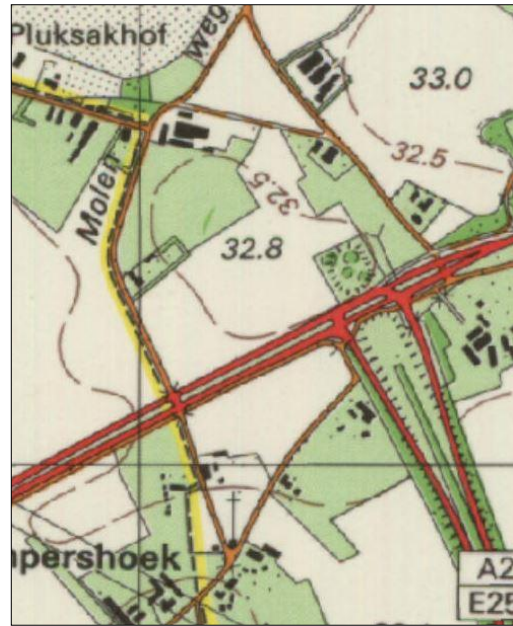
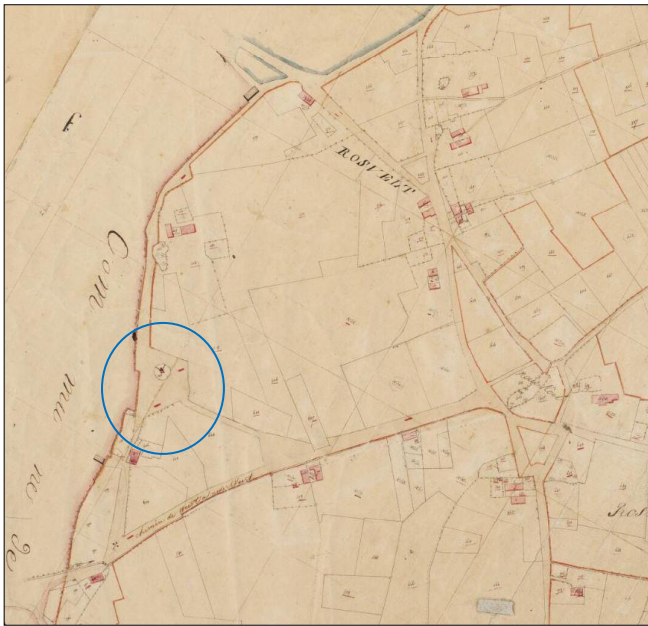

Fig. 2 en 3. Topografische situatie in 1840 (kadastrale minuutplan Nederweert, sectie A) respectievelijk 1990 (topografische kaart). In de blauwe cirkel de molenlocatie.

Fig. 4. Detail uit het kadastrale minuutplan van 1840 (sectie A nr. 586). De cirkel is de molenberg en de vier rode blokjes stellen de vier bakstenen poeren of teerlingen van de standaardmolen voor.

Volgens de literatuur waren de vier funderingspoeren (in het jargon 'teerlingen') genoemd, meestal georiënteerd volgens de windrichtingen. Dat lijkt afgaande of de oude kaart ook bij de Rosveltermolen het geval te zijn waarbij de hartlijnen van de teerlingen exact NZ- en OW-gericht zijn.

Als we de oude en nieuwe situatie als visuele overlay over elkaar leggen, ontstaat het beeld zoals weergegeven in onderstaande figuur.

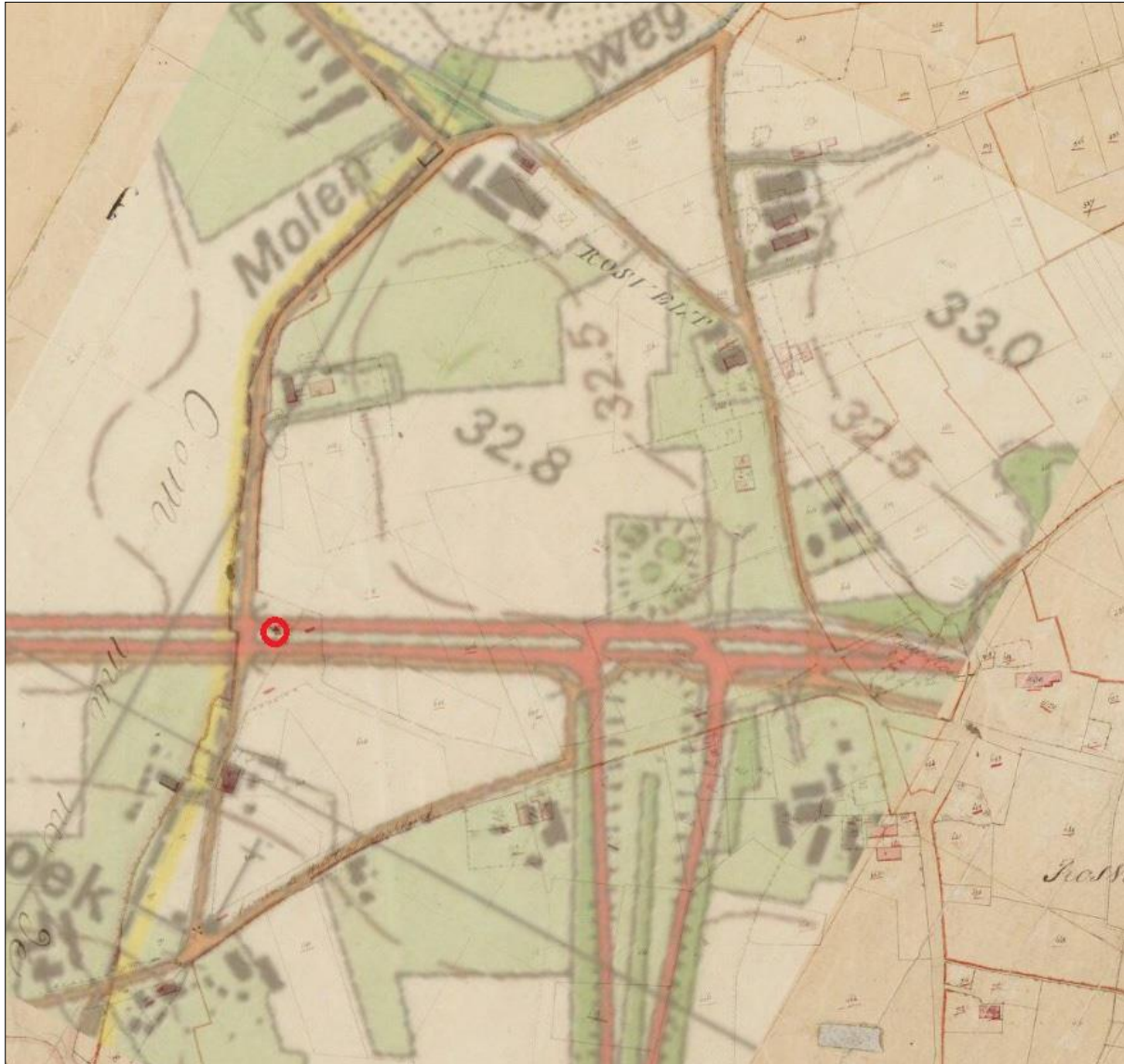

Fig. 5. Overlay van de oude (1840) en nieuwe (1990) situatie. De rode cirkel geeft de locatie van de windmolen aan. Deze ligt onder de noordelijke rijbaan van de Randweg-Noord. Het noorden ligt in de rechterbovenhoek.

Uit deze exercitie blijkt met voldoende nauwkeurigheid dat het hart van de molen zich bevond op enkele meters ten oosten van de kruising van de Molenweg met de Randweg-Noord, ónder het wegdek van de noordelijke rijbaan. Het lijkt aannemelijk dat de funderingsresten van de molen dan gevonden zullen zijn bij de aanleg van de weg in de jaren '70, maar daarover zijn er geen berichten overgeleverd.

GPS-coördinaten	N 51.274823	E 5.732160
RD-coördinaten	179071	365114

Fig. 6. Molenterrein in huidige toestand. De molen stond op de plek waar links de personenwagen rijdt. Gezien vanaf de oude Molenweg richting zuiden. Foto: Alfons Bruekers, 2018.

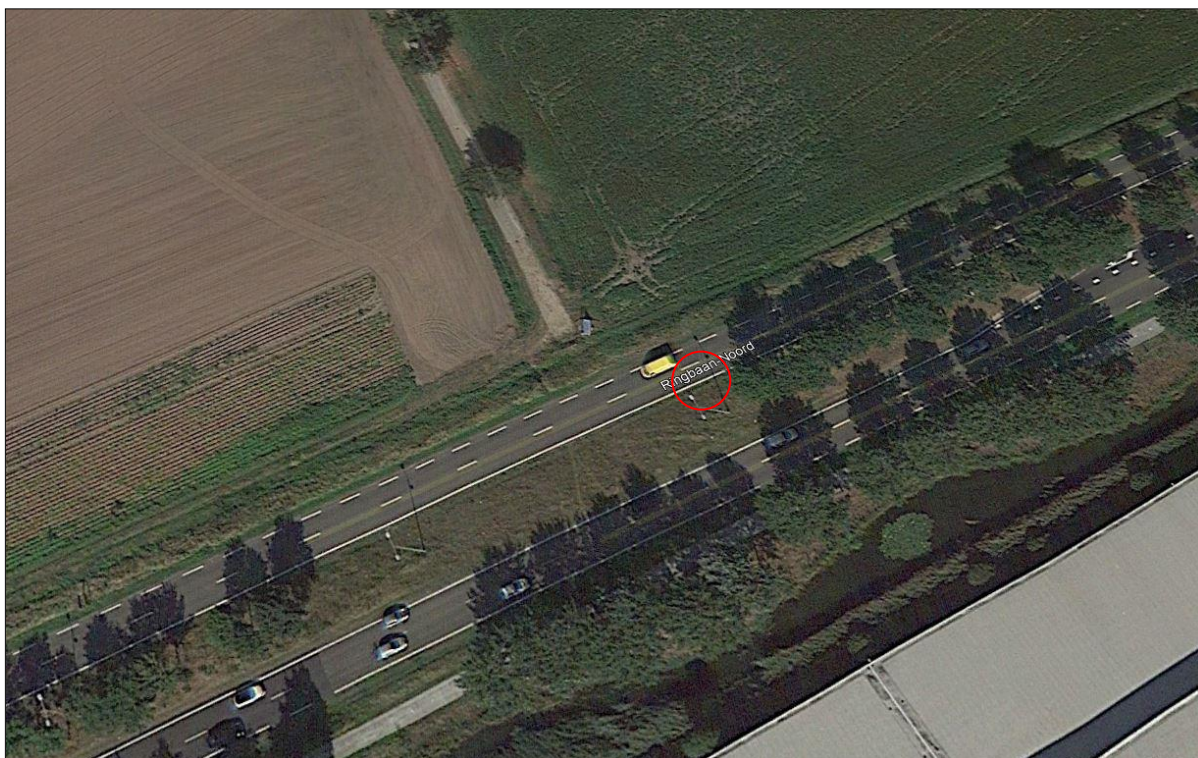

Fig. 7. Molenterrein in huidige toestand, verticale opname. Molenlocatie in het rood. Foto: Google Earth 2017.

3. Historisch bronnenonderzoek

Bij deze summiere samenvatting van de historie van de Rosveltermolen is gebruik gemaakt van de publicatie: (A. Bruekers) *Tijdmachine Nederweert* (in voorbereiding). Korthedshalve wordt daaraan gerefereerd; in die publicatie zelf bevinden zich de uitgebreide vindplaatsbeschrijvingen.

Op het (oude) grondgebied van Nederweert bevonden zich van oudsher twee windmolens, beide van het standaardmolentype. Beiden waren eigendom van de Heer van Weert, die ze door diens zaakgelastigde (rentmeester) met regelmatige tussenpozen deed verpachten. De oudste van de twee molens, waarvan de geschiedenis met zekerheid terug gaat tot in de vijftiende eeuw, bevond zich in de buurtschap Roeven. Deze moest in 1809 wijken voor de aanleg van het Grand Canal du Nord (de huidige Zuid-Willemsvaart).

De andere molen, die van Rosvelt, was iets jonger. Gegevens over de stichting zijn niet bewaard gebleven. De oudste vermelding van een verpachting dateert uit 1570 en in 1571 werden reguliere onderhoudsreparaties uitgevoerd aan de maalstenen. Dat de molen toen nog vrij nieuw moet zijn geweest blijkt uit twee gegevens.

1. Op de eerste plaats uit de pachtprotocollen van voor 1570, waarin wél de molen van Roeven maar niet die van Rosvelt wordt genoemd.
2. Een tweede harde aanwijzing is een terloopse vermelding in een rechtsprotocol over de verkrachting van een jong meisje, die in het jaar 1594 zou hebben plaatsgevonden dicht bij 'de nieuwe molen van Rosveld'.

Het lijkt plausibel dat de oprichting van de Rosveltermolen derhalve gedateerd kan worden in het derde kwart van de 16^e eeuw.

Uit de 17^e en 18^e eeuw zijn vele pacht- en reparatieprotocollen van de Rosveltermolen bewaard gebleven. Een belangrijke gebeurtenis deed zich voor in 1709. In de nacht van 13 op 14 mei van dat jaar werd er door een concurrent-molenaar sabotage gepleegd aan de molen. Tengevolge van het doelbewust verwijderen en beschadigen van constructieve elementen viel de molen van haar standaard en werd zij verwoest. Zij werd echter ogenblikkelijk weer herbouwd en de uitvoerige rekeningen van die herstellingen zijn bewaard gebleven. Desalniettemin waren er in 1714 opnieuw herstelwerkzaamheden nodig, onder andere aan molenas, molenborst, kamraderen en maalstenen.

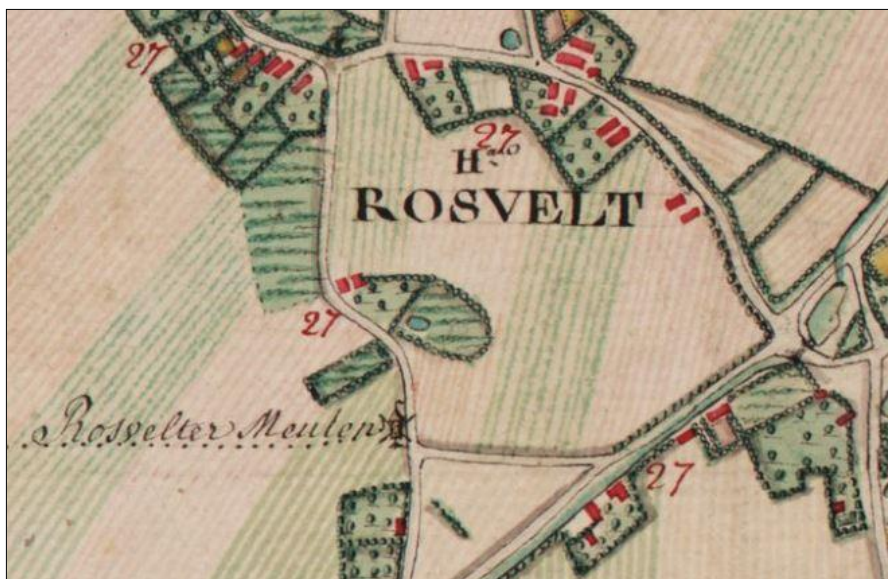

Fig. 8. De Rosveltermeulen op de Ferrariskaart (ca. 1775). De molen staat hier abusievelijk aan de westzijde van de Molenweg getekend. In werkelijkheid was dat de oostzijde. Foto: www.belgica.kbr.be.

Bij de komst van de Fransen in 1795 werden 'des Heeren molens' geconfisceerd van de laatste heerlijke eigenaar, de prins van Chimay. De Franse Domeinen verkochten de Rosveltermolen in 1800 aan J.J. Leijer te Maastricht. De molen blijkt dan in bezit van een viertal steenkoppels. Na lange disputen werd de molen weer verworven door de erfgenamen van de laatste feodale eigenaar, het echtpaar Victor de Caraman en Josephine de Merode Westerloo, die de molen in 1810 verpachtten aan Pierre Hermans uit Nederweert.

In of voor 1844 was de molen overgegaan in handen van Cleophas Clephas, telg uit een bekend en zeer uitgebreid molenaarsgeslacht uit het hedendaagse Limburgse en Noordbrabantse grondgebied. De geschiedenis van de molen vanaf 1850 is uitgebreid beschreven in (PWEA van Bussel) *De molens van Limburg* (1991). In 1849 werd de molen gekocht door de Peter Jaspers, geneesheer uit Geldrop.

De nazaten Jaspers deden haar in 1910 van de hand aan Peter Joannes van Bussel, uit een ander bekend molenaarsgeslacht. Hij veranderde de naam van de molen in St. Petrusmolen. Nog in datzelfde jaar werd de molen aanmerkelijk gemoderniseerd maar in de tijd van de Eerste Wereldoorlog brak bedrijfseconomisch gezien een turbulente tijd aan. Wegens importbeperkingen op tarwe werd overgestapt op het malen van riet en heide ten behoeve van de lijm- en verffabricage. Dat vergde nogal wat investeringen en aanpassingen in de techniek van de moleninrichting. Er deden in die tijd geruchten de ronde dat het Rosvelter halfproduct door de Weerter fabrikant Frencken naar Duitsland geëxporteerd zou worden ten behoeve van de munitieproductie.

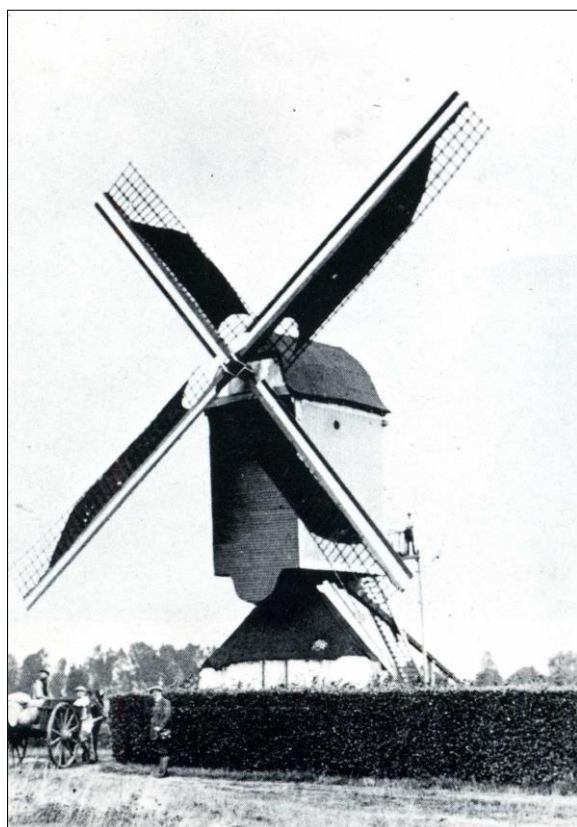

Fig. 9. Fraaie foto-opnamen van de Rosveltermolen, omstreeks 1910. Collectie Archief Stichting Geschiedschrijving Nederweert.

In 1920 bood van Bussel de molen te koop aan maar er waren geen belangstellenden. Uit arren moede heeft hij de molen toen laten ontmantelen. Daarbij brak de gietijzeren as per ongeluk en werd deze samen met de roeden van de molen als oud-ijzer verkocht. Het houtwerk van de molen werd afgevoerd naar Rotterdam waar het op een scheepswerf werd aangewend als stophout.

4. Archeologisch onderzoek

Voorafgaand aan het archeologisch veldonderzoek ter hoogte van de kruising van de Molenweg met de Ringbaan-Noord (5-10 december 2012) heb ik de onderzoeksbegeleiding op 1 december 2011 schriftelijk geattendeerd op archeologische waarden ter plekke.

De resultaten van die opgraving uit 2012 zijn gerapporteerd in: Henk Hiddink, *Inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven in het plangebied Weert-Kampershoek Noord, fase 4. Terrein 2011-d, proefsleuf 1-46*. Zuidnederlandse Archeologische Notities 288, (Amsterdam 2013).

Hieruit blijkt dat er geen resten van een molen noch van enige periferen structuren daarvan zijn aangetroffen. Althans niet in de proefsleuven met de gekozen ligging en dekkingsgraad. Als er al sporen bewaard zijn gebleven, dan hebben die zich in de uiterste zuidwesthoek van het onderzochte terrein bevonden en daar is niet gegraven.

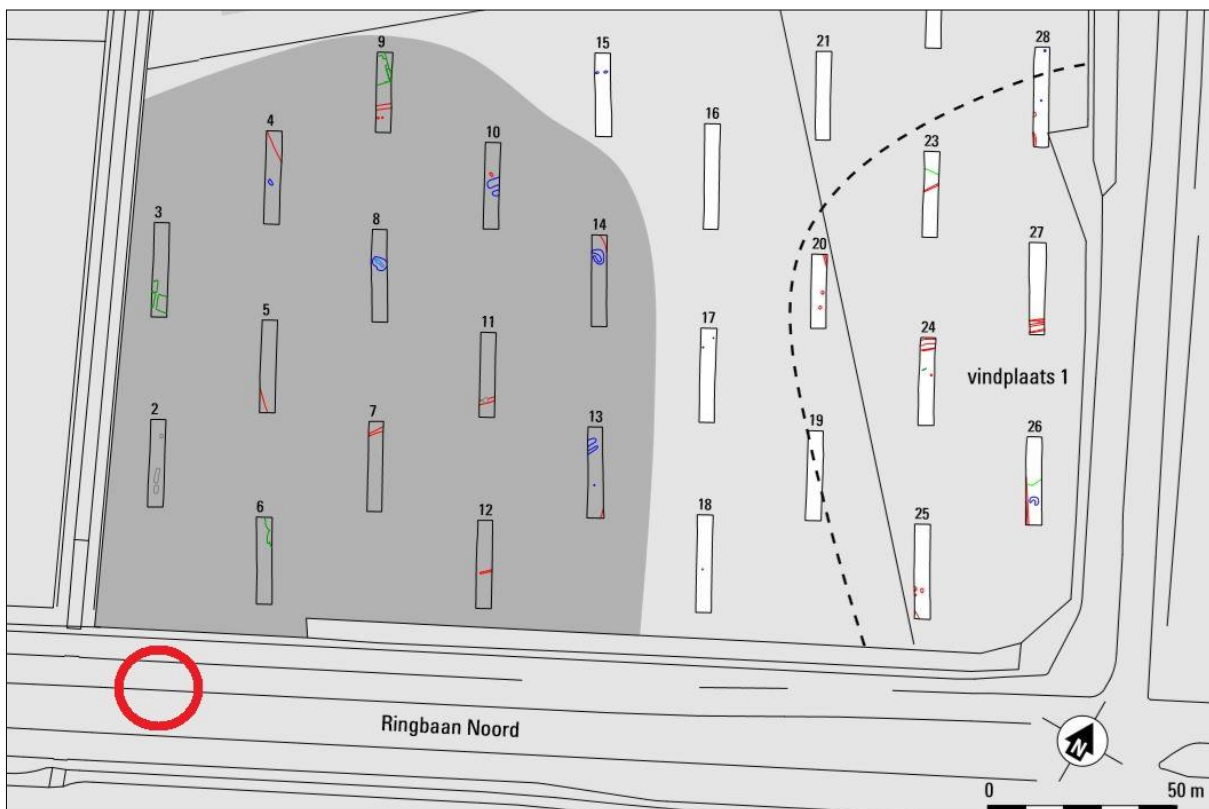

Fig 10. Overzicht van de proefsleuven in het onderzoek van Hiddink in 2012. Ondergrond uit de geciteerde publicatie. Daaraan toegevoegd de gereconstrueerde locatie van de molen(-berg) in de vorm van een rode cirkel.

5. Bouwhistorische waarnemingen

Hoewel – zoals we hiervoor zagen – het oorspronkelijke molenterrein als verloren moet worden beschouwd, zijn er toch nog bouwkundige relictten van de molen bewaard gebleven. Die zijn niet op het molenterrein gevonden, maar op enige afstand daarvan, bij de voormalige molenaarswoning (toenmalige adres Molenweg 103, Nederweert).

In 1763 werd getuige een gevelsteen met inscriptie een nieuwe molenaarswoning gebouwd, honderd meter ten zuiden van de molen. Deze werd in 1984 afgebroken en in historiserende stijl door de toenmalige eigenaar/bewoner Knippenberg herbouwd. Op haar beurt moest zij reeds in 1992 wijken voor de aanleg van het industrieterrein Kampershoek.

Fig. 11. Voormalige molenaarswoning Molenweg 103. Ná herbouw van de woning in 1984 en vóór de finale afbraak in 1992. Foto: Beeldbank GAW nr. A-6271.

Over de bouwkundige waarnemingen bij de afbraak van deze woning in 1984 wordt separaat gerapporteerd. Bij de afbraak werden in het huis objecten gevonden die onmiskenbaar een relatie hadden met de Rosveltermolen. Deze worden in bijlage 2 beschreven.

6. Conclusies en aanbevelingen

Als we aannemen dat er van de in 1920 afgebroken Rosveltermolen nog funderingsporen bewaard zijn gebleven, dan bevinden die zich onder of in de periferie van de noordelijke rijbaan van de Ringbaan-Noord tussen Weert en Nederweert. Daarmee is het permanent ontsluiten en/of zichtbaar maken daarvan lastig, zo niet onmogelijk.

Volgens de archeologen is in 2014 tijdens het archeologische onderzoek ter plaatste voldoende aannemelijk gemaakt dat er geen bouwsporen van de molen aanwezig waren, althans niet in het bereikbare deel van het onderzoeksterrein.

Tóch kan het vanuit cultuurhistorisch perspectief wenselijk en interessant zijn om de resten van de oude molen te ontsluiten voor het brede publiek. Deze gedachte heeft geleid tot mijn voorstel om bij de ontwikkeling van het industriepark ten noorden van de Ringbaan-Noord de herinnering aan de Rosveltermolen leven te houden. Dat zou bijvoorbeeld kunnen door in de onmiddellijke nabijheid van de oorspronkelijke molenplaats een monument op te richten. Dat zou bijvoorbeeld kunnen in de vorm van een gereconstrueerde bakstenen sokkel (uit vier kwadranten of teerlingen bestaand, NZ- en OW-georiënteerd), eventueel met enig opgaand houtwerk en in combinatie met een informatiepaneel. Zo'n op zich simpele uitvoeringsvorm van de sokkel heeft een grote zeggingskracht en is daarmee een herkenbare metafoor voor een complete molen.

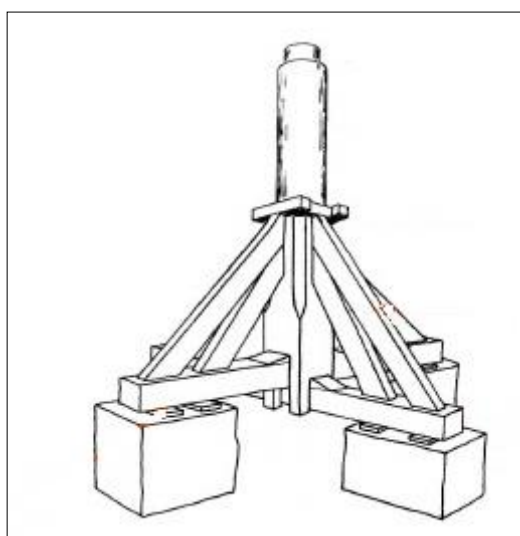

Fig. 12 en 13. Voorbeelden van een sokkel van teerlingen met opgaand kruiwerk van een standaardmolen (tekening en foto: internet, Google Afbeeldingen).

Daarnaast vertelt zo'n monument of herdenkingsobject een verhaal, met als ingrediënten:

- Het betreft een van de oudste industriële objecten uit het Weerter Land (16^e eeuws, afgebroken in 1920).
- Het gaat om een van de 'des Heeren windmolens', eigendom van de Heren van Horne en hun rechtsoptvolgers en dus bij uitstek koppelbaar aan het Hornejaar 2018.
- We hebben te maken met een landmark in het nieuwe, eigentijdse industriepark, op een zichtlocatie langs de doorgaande weg.
- Het monument is inpasbaar in wandel- en fietsroutes, net zoals de moderne St. Antoniuskapel in het aan de andere kant van de weg liggende industriepark

Kampershoek een voortzetting is van de daar gelegen monumentale kapel van destijds.

Mogelijke partners in de totstandkoming van zo'n project zouden kunnen zijn de gemeente Weert, de organisatie van het Van Hornejaar 2018, Stichting Aldenborgh, Molennetwerk Kempenbroek, te vestigen industrieën en bouwondernemingen en wellicht ook Frencken BV e.a. bedrijven zoals Adriaens Molenbouw Weert.

Bij een goedgekozen locatie in de periferie van de Ringbaan-Noord zou een dergelijk monument of herdenkingsteken een niet al te groot planologisch obstakel hoeven vormen voor de inrichting van de fabrieksterreinen.

Fig. 14. Montagefoto van een mogelijke uitvoeringsvorm van een monument op de meest in aanmerking komende locatie. Foto: Alfons Bruekers.

Bijlage 1 Informatie uit Molendatabase

[Geavanceerd zoeken](#)

Landkaart
Database
Statistieken
Help mee!
Over ons
Contact

Sint Petrus op Rosveld, Weert
[terug naar zoekopdracht](#)

Algemeen

Database Nr.	4943
Naam/Aanduiding	Sint Petrus op Rosveld
Ligging	Molenweg, Hushoven
Kadaster 1832	Nederweert A (1) 386 G. Clephas, molenaar
Locatie	RD X 179081 Y 365112 N 51.274801 O 5.732299 (toon op kaart)
Plaats	Weert (v/h Nederweert)
Gemeente	Weert
Provincie	Limburg
Bouwjaar	1832 <
Verdwenen	1919 gesloopt
Type	Standermolen
Aandrijving	Windmolen
Categorie	verdwenen
Functie	Korenmolen

Externe verwijzingen

Meer informatie bij: Allemolens.nl, Ten-Bruggencatennummer 02804 a

Constructie

Romp Gesloten voet

Geschiedenis

De molen is gesticht door de Heer van Weert. Als laatste van deze heren wordt gezien Philippe Maurice Joseph d'Alsace d'Henin Lietard, bekend onder de naam van Prince de Chimay. Toen op 1 oktober 1795 het Weerter Land als deel Departement van de Nedermaas bij de Franse Republiek was ingelijfd, werden de roerende en onroerende goederen van de Prince Chimay verbeurd verklaard om op 28 april 1800 ten voordele van de Republiek te worden verkocht.

De molen stond aan de Molenweg op de grens van de gemeenten Weert en Nederweert. Er zijn over deze molen geen verdere gegevens bekend.

Bijlage 2 Archeologische objecten: broekstenen

Geciteerd uit: (Alfons Bruekers) Rapportage bouwhistorisch onderzoek Nederweert-Molenhuis Rosvelt (1984-1992), Ospel 2018.

Bij de afbraak van het muurwerk van de oude molenaarswoning tenzuiden van de molenlocatie in 1984 werden in de funderingen en opgaand muurwerk vier hardstenen objecten gevonden. Deze kunnen worden geïdentificeerd als resten van zogenaamde broek- of pinstenen. Een broeksteen is een markant onderdeel uit elke windmolen. De objecten uit het molenhuis kunnen zonder enige twijfel worden toegeschreven aan de voormalige St. Petrusmolen.

Enkele van de secundair aangewende broekstenen werden gebruikt als schampsteen of hoekbescherming van de woning. Eén van de broekstenen werd aangetroffen in het opgaand muurwerk van de noordgevel en was secundair aangewend als jaartalsteen bij de bouw van de molenaarswoning in 1763. Daarmee vormt dat jaar voor alle vier de objecten een fraaie *terminus ante quem*.

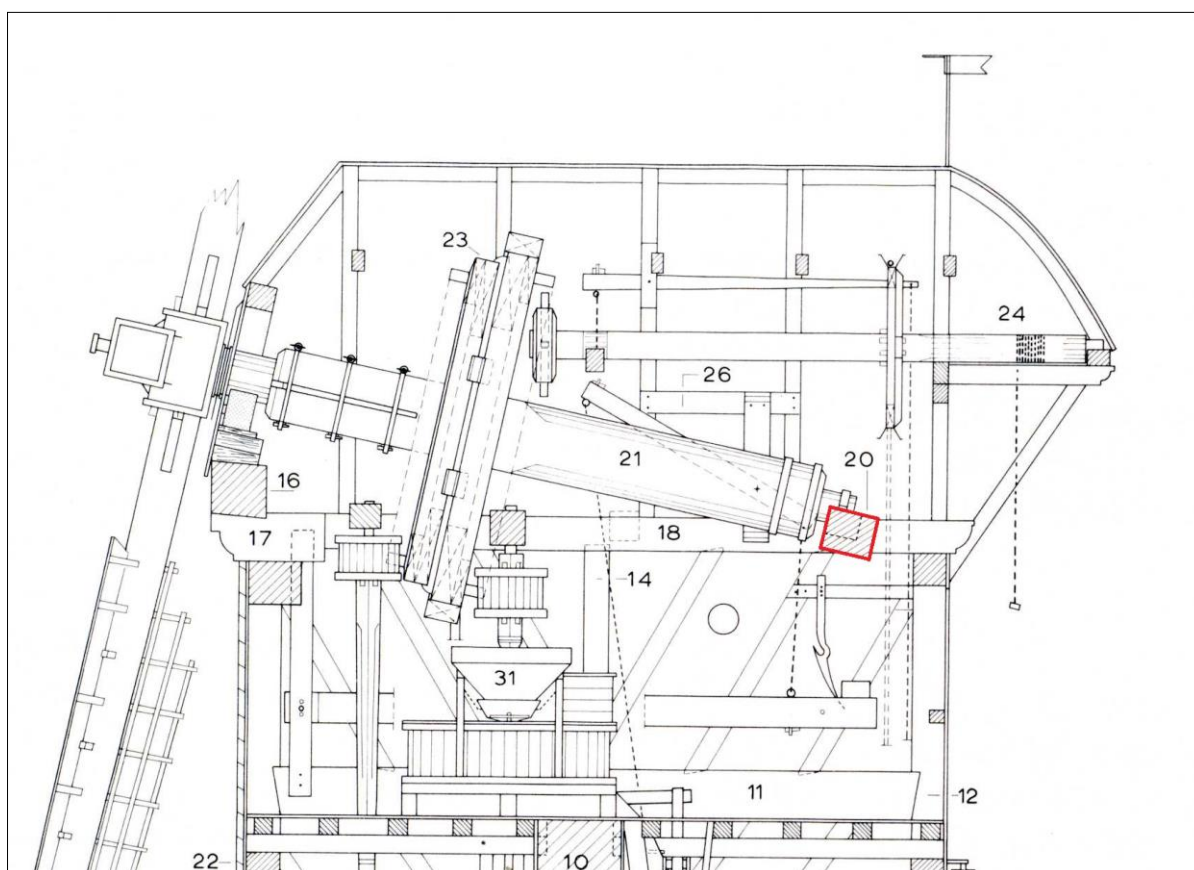

Fig. 16. De positie van een broeksteen in de kap van een windmolen (in rode kleur). Tekening uit: PWEA van Bussel, De molens van Limburg (Eindhoven 1991).

Enige toelichting over het gebruik van broekstenen is op zijn plaats. De molenas of bovenas is de as waaraan de wieken van de windmolen zijn bevestigd. Tot het begin van de negentiende eeuw werden de molenassen uit eikenhout vervaardigd, daarna veelal uit gietijzer. Het uiteinde aan de niet-wiekenkruiszijde werd voorzien van een ijzeren huls, 'muts' genaamd, die in een natuurstenen glijlager liep. Dat glijlager heet een 'broeksteen' in

molenbouwersjargon. Het glijlager moest regelmatig met reuzel worden ingevet om het soepel te laten draaien. Door de omwentelingssnelheid, het eigen gewicht van as en kruis en de warmteontwikkeling, waren de broekstenen aan flinke slijtage onderhevig. Het eigen gewicht van wiekenkruis, molenkap en as kon al gauw zo'n 8 ton bedragen. Bij té grote slijtage begon de as te 'lodderen' of weg te lopen en kwam de nauwkeurige overbrenging van de kamraderen in gevaar. In zo'n geval moest de broeksteen opnieuw gesteld of gekapt worden. Bij extreme hitte-ontwikkeling konden de spanningen in de steen dusdanig groot worden dat deze barstte. In die zin hebben we hier te maken met een gebruiksartikel met beperkte levensduur.

De molenas ligt nooit perfect verticaal maar bewust onder een kleine hoek ten opzichte van de horizon, om te voorkomen dat het wiekenkruis ten gevolge van speling tegen de molenromp schampt. Bij standaardmolens bedraagt de hellingshoek van de molenas gemiddeld 11 graden. (bron: wikipedia).

De broeksteen kon met houten spieën in drie richtingen afgesteld worden, om zo de beste overbrenging van de tandwielen te bewerkstelligen.

Fig. 17 en 18. Voorbeelden van broekstenen. Het linker exemplaar komt uit Emmer Compascuum en het rechter uit Doesburg. Foto's: wikipedia en google afbeeldingen.

Fig. 19 en 20. Moderne broeksteen van windmolen Windlust in Wateringen met daarin de gietijzeren 'muts' van de wiekenas. Foto's: www.westlandsemolens.nl.

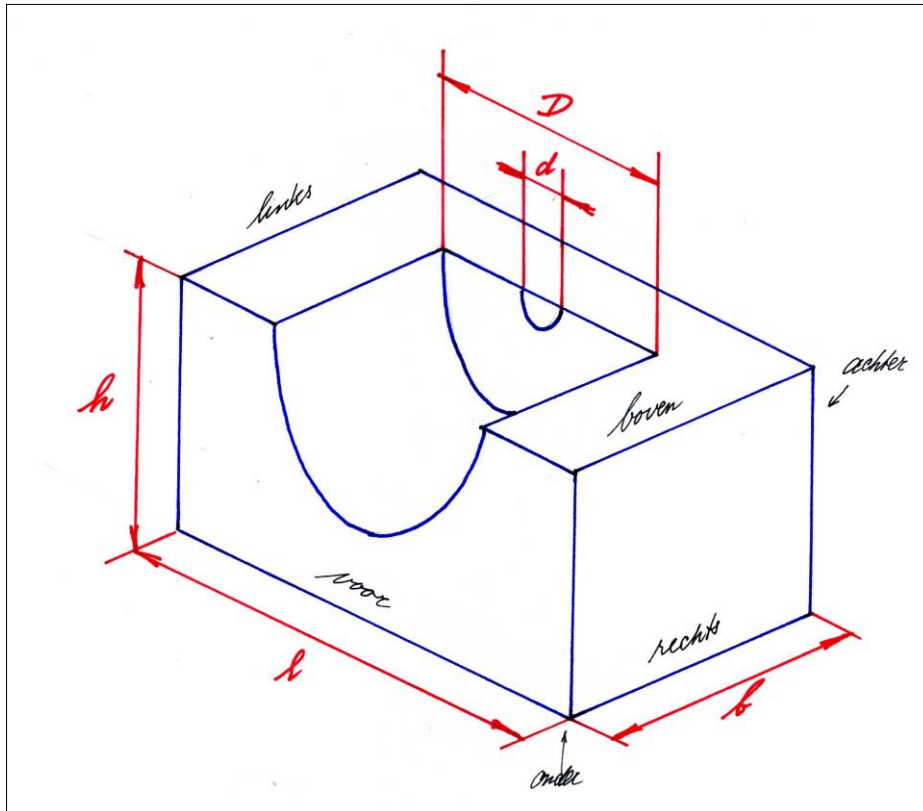

Fig. 21. Definitie van aanzichten en maten van een broeksteen. Tek.: Alfons Bruekers.

De afwerking van de natuurstenen (Naamse hardstenen) objecten is vrijwel in alle geconstateerde gevallen een combinatie van ruwe bekapping, pointillage (effening d.m.v. een puntbeitel) en frijnen (effening d.m.v. een vlakbeitel).

Uit de gevonden exemplaren blijkt dat de gietijzeren 'muts' op het wiekenasuiteinde volledig cilindrisch was, met een diameter D van ruim 20cm. Op het kopse uiteinde bevond zich een gat met een diameter d van ongeveer 5 cm. Dit tekende zich door intensieve slijtage vrij stevig af, zoals bijvoorbeeld te zien is in fig. 20.

Broek- of pinstenen figureren vanwege hun onderhoudsgevoelige karakter regelmatig in molenmakersrekeningen. Zoals bijvoorbeeld:

Gemeente-archief Nederweert, Oud-archief, inv. nr. XLII

Rekening van molenmeester Jan Janssen Maas die in 1708 in opdracht van de rentmeester van de Staatse domeinen in Weert, Nederweert en Wessem reparaties uitvoerde aan de windmolens aldaar. Over de windmolen van Rosveld schrijft hij o.a.:

'Alnoch den 16 dito [september 1708] een asch opgewant en den pinsteen verlacht en wederom vastgemaackt aen de molen op Rosvelt daeraen verdient 1 g 5 st'.

Hierna worden de in de molenaarswoning aangetroffen broekstenen (en fragmenten daarvan) successievelijk beschreven.

Broeksteen 1

Fig. 22. Broeksteen 1 (vondstnummer RVM9). Lengte: 46 cm. Foto's: Alfons Bruekers.

Tabel 1		
vondstnummer	1	RVM9
typenummer	2	
datering	3	XVIIA, voor 1763
compleetheid	4	compleet
materiaal	5	Naamse hardsteen
maten (oorspr. maten) l x b x h (cm)	6	46 (46) x 27 (27) x 27 (27)
bijzondere kenmerken	7a	afgeschuinde zijkanten
	7b	voorzijde bevat slijtageplek van secundair lagergebruik
	7c	
mutsdiameter D (cm)	8a	20,5
mutsgatdiameter d (cm)	8b	5,5
oppervlaktebewerking voor	9a	ruw bekapt
	9b	ruw bekapt
	9c	gepointilleerd
	9d	deels gepointilleerd, gefrijnd en ruw bekapt
	9e	gepointilleerd
	9f	gepointilleerd
typologie / literatuur	10	

Opmerkelijk bij deze broeksteen is dat de zijkanten of wangen aan de bovenzijde afgeschuind zijn onder een hoek van ongeveer 30 graden ten opzichte van waterpasnivo. Dat zou kunnen corresponderen met de hoek van de wiekenas.

Een tweede opmerkelijke feit is een intensieve slijtageplek aan de linkervoorzijde. Hier tekent zich een langdurige ingesleten molenas af. Hetgeen er op wijst dat de broeksteen secundair als hulpgewicht is aangewend om radiale tegendruk uit te oefenen tegen een zijwaarts nijgende wiekenas.

Fig. 23. Intensieve slijtagesporen van het glijlager. Grootste diameter: 20,5 cm. Foto's: Alfons Bruekers.

Fig. 24. Zijkant met linksboven afgeschuinde hoek.

Fig. 25. Gepointilleerde oppervlakte.

Fig. 26. Secundair slijtagespoor.

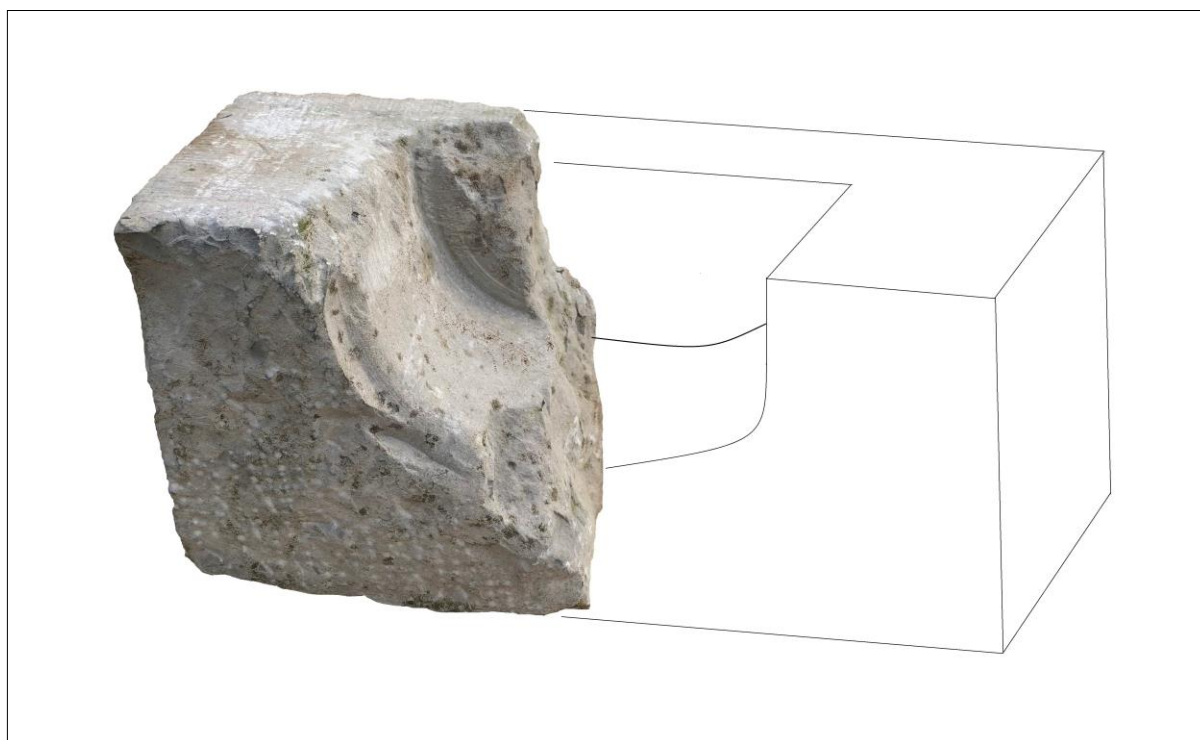
Broeksteen 2

Fig. 27. Broeksteen 2 met reconstructie oorspronkelijke vorm (vondstnummer RVM10).

Tabel 2		
vondstnummer	1	RVM10
typenummer	2	
datering	3	XVIIA, voor 1763
completeheid	4	helft van het origineel
materiaal	5	Naamse hardsteen
maten (oorspr. maten) l x b x h (cm)	6	26 (50) x 21 (21) x 25 (25)
bijzondere kenmerken	7a	
	7b	
	7c	
mutsdiameter D (cm)	8a	ca. 20
mutsgatdiameter d (cm)	8b	
oppervlaktebewerking voor	9a	gepointilleerd
	9b	ruw bekapt
	9c	gefrijnd
	9d	gepointilleerd
	9e	gepointilleerd
	9f	gepointilleerd
typologie / literatuur	10	

Broeksteen 3

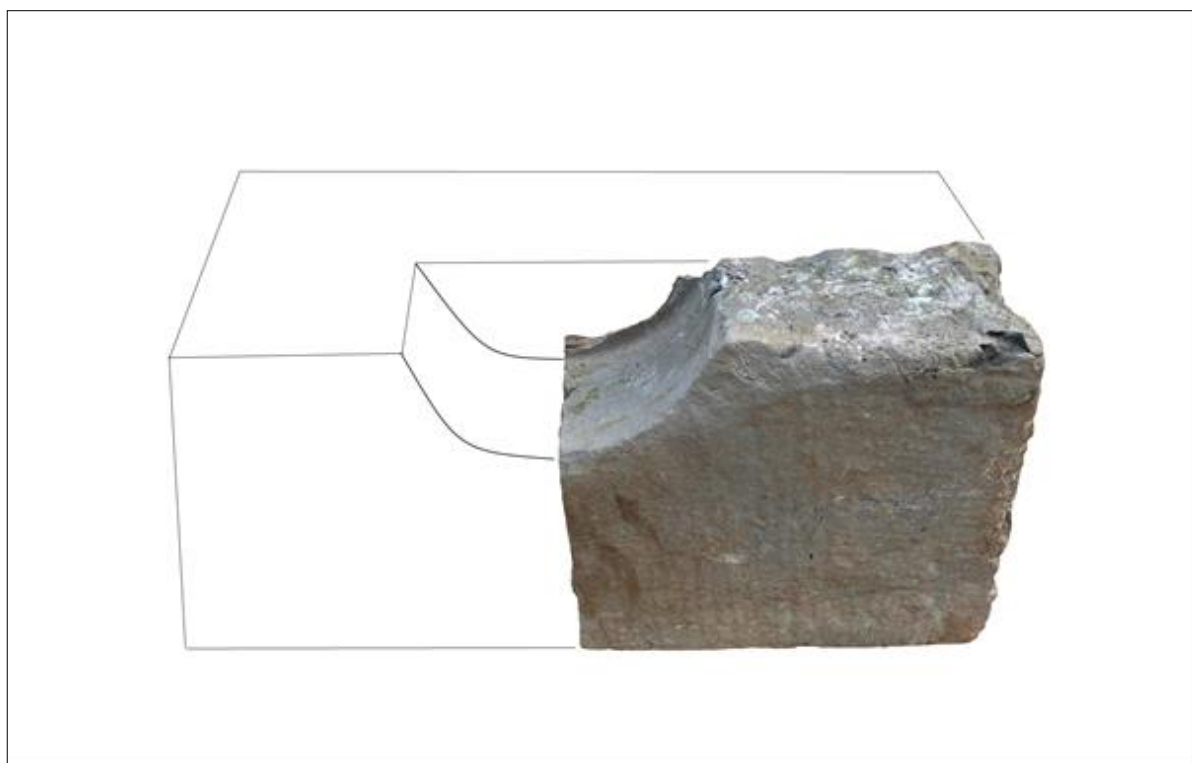

Fig. 28. Broeksteen 3 met reconstructie oorspronkelijke vorm (vondstnummer RVM11).

Tabel 3		
vondstnummer	1	RVM11
typenummer	2	
datering	3	XVIlIA, voor 1763
completeheid	4	kwart van het origineel
materiaal	5	Naamse hardsteen
maten (oorspr. maten) l x b x h (cm)	6	26 (50) x 12 (24) x 24 (30)
bijzondere kenmerken	7a	
	7b	
	7c	
mutsdiameter D (cm)	8a	ca. 20
mutsgatdiameter d (cm)	8b	
oppervlaktebewerking voor	9a	gefrijnd
achter	9b	onbekend (subrecent beschadigd)
boven	9c	onbekend (subrecent beschadigd)
onder	9d	gefrijnd
links	9e	onbekend (subrecent beschadigd)
rechts	9f	ruw bekapt
typologie / literatuur	10	

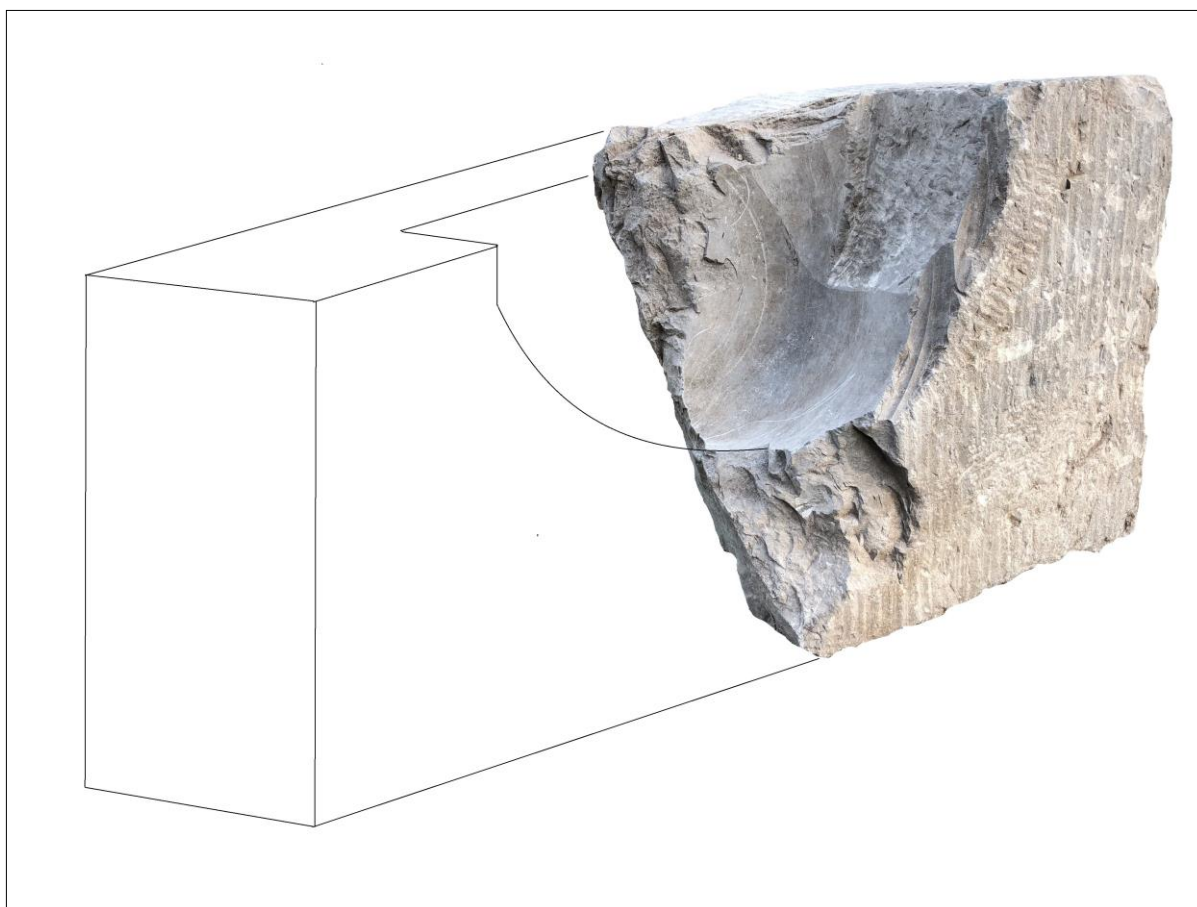
Broeksteen 4

Fig. 29. Broeksteen 4 met reconstructie oorspronkelijke vorm (vondstnummer RVM12).

Tabel 4		
vondstnummer	1	RVM12
typennummer	2	
datering	3	XVIlIA, voor 1763
completeheid	4	helft van het origineel
materiaal	5	Naamse hardsteen
maten (oorspr. maten) l x b x h (cm)	6	26 (50) x 22 (22) x 28 (28)
bijzondere kenmerken	7a	ingekapt jaartal 1763 op rechterzijde
	7b	
	7c	
mutsdiameter D (cm)	8a	ca. 20
mutsgatdiameter d (cm)	8b	
oppervlaktebewerking voor	9a	gefrijnd
achter	9b	ruw bekapt
boven	9c	gefrijnd
onder	9d	gepointilleerd
links	9e	onbekend (subrecent beschadigd)
rechts	9f	gefrijnd
typologie / literatuur	10	

Na afgeschreven te zijn als broeksteen is dit object secundair aangewend als jaartalsteen bij de nieuwgebouwde molenaarswoning. In de rechterzijde van de steen is op vrij primitieve wijze het nauwelijks leesbare jaartal 1763 gekapt.